

Cíl: Výklad teorie učení z textu vede k vytvoření znalosti chápat didaktický text v jeho systémové struktuře a používat strukturně systémový přístup při analýzách zaměřených na evaluaci učebnic.

Kvalitně zkonstruovaná učebnice ještě nemusí být zárukou jejího efektivního naplnění. Velký vliv zde sehrává např. faktor motivace žáka, způsob práce učitele s učebnicí, vedení k dovednostem, jak se orientovat v učebnici. **Didaktický text by měl zahrnovat nejen systém poznatků, ale i způsobů, jak si tyto poznatky osvojit.**

Zkoumáním textu se zabývá textová lingvistika, pragmalingvistika, informatika, sémiotika a další disciplíny. **Podstatou je výzkum vnímání, zpracování a chápání textu.**

Teorie učení z textu zkoumá takové vlastnosti, které korespondují s funkcemi textu. Patří sem např. **koherence** (spojitost, tj. obsahová a formální propojenost různých elementů textu), **obtížnost**, **rozsah** didaktického textu, **kontextualita**, **intertextovost**, **aktuálnost** atd. Gavora (1992) rozlišuje tři základní vlastnosti textu: **cílovost** (text směřuje k dosažení komunikačního záměru), **koheze** (návaznost vět v souvislý celek) a **koherence** (tematická spojitost textu).

Mezi determinanty působícími v komunikačním procesu mezi textem a příjemcem textu patří:

- obsahová struktura, jazyková struktura, stimulační charakteristiky, komunikační charakteristiky a to na straně textu
- kognitivní kompetence, jazykové kompetence, zájmové a motivační charakteristiky, komunikační podmínky zpracování textu na straně čtenáře

Významným prvkem v teorii učení z textu jsou **faktory řízení učení** v didaktických textech. Tyto faktory se projevují podporou učebních činností žáků. Zřetel by měl být kladen na různé **učební styly žáků**, se kterými by analogicky měly korespondovat odlišné verze didaktických textů.

Pro vysvětlení zpracování didaktických textů subjektem (čtenářem) byla vytvořena **teorie inferencí a elaborací**. Pojem elaborace chápeme jako vědomé začleňování nových informací do již vytvořeného systému poznatků subjektu. Inference chápeme jako myšlenkové operace používané během elaborace. Při procesu zpracovávání informací z textu provádí čtenář tzv. redukční operace. Tím vlastně reorganizuje dosavadní strukturu svých vědomostí a do své paměti začleňuje pouze pro něj podstatné informace a vztahy. Důležitou podmínkou porozumění textu žákem je subjektivní nalezení smyslu obsahu textu.

Při vysvětlování procesu učení z textu je třeba brát zřetel na oba hlavní činitele, text i žáka. Činnost, kdy žák během čtení sleduje vedle obsahu textu i vlastní postup zpracování informací, nazýváme **metakognitivní proces**.

Vedle verbální složky je primárním zdrojem informací rovněž i obrazová složka učebnice, v této souvislosti hovoříme o tzv. **vizuální gramotnosti**. Mezi

povinnosti učitele řadíme i požadavek naučit žáky vnímat obraz jako didaktickou informaci.

Proces porozumění textu se skládá z následujících intelektových operací:

- pochopení obsahu sdělení
- transfer obsahu (čtenář transformuje učivo do určité jazykové struktury)
- interpretace (čtenář dokáže vysvětlit obsah textu z vlastního pohledu)
- extrapolace (čtenář dokáže zhodnotit informace obsažené v textu a uvést je do souvislostí)

Chápání didaktického textu se děje prostřednictvím **recepce textu**, tedy z fáze vnímání, porozumění a zapamatování. jednotlivé fáze se vzájemně prolínají. Podmínkou navození fixace je volní aktivace a zájem čtenáře.

K optimálnímu fungování paměťového zpracování textu přispívá především **kontextualita a strukturovanost informací**, vyjadřující obsahovou a hierarchickou uspořádanost poznatků. Dále sem patří i **grafické zvýraznění informací**, které usnadňuje proces učení se z didaktického textu.